

Az enyedi tanárok régi fizetése.

P. Szathmáry Károly a Bethlen-főtanoda története cz. munkájában sehol sem szól a tanárok fizetéséről, az újkoriakról sem, annál kevésbé a régiekről. Nem lesz tehát érdektelen a 270 évnél régibb fizetések emlékét felújítani.

A tanári kar 1804. aug. 3-án kérvényt adott be a főconsistoriumhoz, melyben az első, külföldről meghívott professoroknak készpénz fizetését, a későbbieknek pedig másnemű illetményeit is felsorolta. Azt mondják e fölterjesztésben a professorok, hogy Bethlen Gábor, az alapító fejedelem, a két Rákóczi és Apafi Mihály bőven gondoskodtak az ifjúság nevelésére meghívott professorokról, az előttök levő hiteles bizonyító levelek szerint. Bethlen Gábor a maga idejében, némely terménybeli javadalom mellett 1800 magyar frt készpénz fizetést rendelt. Ezt élvezték a két Rákóczi alatt *Piscator*, *Alstedius*, *Bisterfeld* és *Basirius* az 1658. esztendeig.

II. Rákóczi György letételével szomorú idők következtek a collegiumra is, mert 70,000 frtnál nagyobb tőkepenze ment veszendőbe. A nagy szükségben Basirius is elhagyta a collegiumot; visszatért hazájába. Az ifjúság nevelése csak némely collaboratorokra vagy inkább mondhatnók vice-professorokra maradt, kik derék, tanult és külföldi akadémiákon is megfordult emberek lévén, némely tudományokat a megnevezett nagyobb rangú professorok alatt is tanítottak. Ma is emlékezetes ezek között az *Apáczai Csere János* neve. Apafi Mihály fejedelemségre jutván 1661-ben, a collegiumot virágzó állapotba kívánta helyezni. Állandó helyéül Enyed városát rendelte, professorokat állított belé, kiknek a régi fizetést nem adhatta meg a szűkös jövedelmekből, de az akkori időhez képest, mégis igen szép fizetést rendelt készpénzben és terményekben.

1. *Csengeri István*nak, mint rector professornak, 300 mfrt készpénzt, 200 véka búzát, öt negyvenes hordó bort, mely 200 kurta vedret tesz, 4 verő disznót, de ha szűk a makk, kettőt, tíz

bárányt, tíz sajtot, nyolcz ejtel mézet, nyolcz ejtel vaját, egy köből borsót, kölest, mikor terem két köblöt, 50 szekér tűzifát, 6 szénát.

2. *Enyedi Sámuel, Nadányi és Csernátoni Pál* professoroknak külön-külön 250 mfrt készpénzt, 40 köből búzát, 200 kurta veder bort, 3 verő disznót, 45 szekér tűzifát, tíz bárányt, tíz sajtot, 6 ejtel mézet, 4 ejtel vaját, egy köből borsót, két köből kölest, mikor terem. Azt írják a professorok, hogy mindezeket a kezük közt levő hiteles írásokból tudják bizonyítani.

E fizetés vált állandóvá az enyedi professorokra nézve 1804-ig, a következő csekély változtatással:

1. A rectortól is, a többi professoroktól is elvettek egy negyvenes hordó bort, tehát csak 160 vedret kaptak. E helyett

2. Felemelték a három professor készpénz fizetését 300 mfrtra, mint a mekkora a rectoré volt; a búzát 50 köbölre emelték.

3. A fát nem szekér számra, hanem 24 ölben adták ki.

4. Az elészámlált terményeket (culinarékat) vaját, mézet, sajtót, kölest egyenlővé tették a rectoréval s 27 mfrt 80 dénár készpénzzel fizették mindenik professornak 1804-ig, holott ezeknek ára tetemesen növekedett a megállapítás óta.

5. A kövér sertések számát is háromra szállították mindenik professorra nézve 1773-ig s a malmokban a kövek száma szerint hízlalva adták ki; de ettől fogva egyet-egyet 8 mfrtban számítva fizette a collegium. Három-négy évvel ezelőtt megengedte ugyan az előljáróság, hogy 12—12 mfrttal fizesse a pénztár, de már ez is sokkal kevesebb a piaczi árnál.

6. Ezekhez járúlt mindenik professornak bizonyos veteményező és gyümölcsös kertrész, valamint egy drb mívelni való szőlő. Nemkülönben egy-egy hasáb törökbúza vetés, melyen esztendőnként legfeljebb 50—60 véka csős törökbúza terem; dézmából van két kalangya kender; 15 karácson-tyúkjá a jószágbeli emberektől szokott jőni; végül disznó perzselésre, szalmazsák töltésre száz kalongya szalma. A professorok megszorodása után nem tudott a collegium minden professornak veteményező, gyümölcsös kertet és szőlőt adni, az előljáróság tehát elvette s 50—50 mfrtot adott helyette.

Ezekben felsorolván a régi fizetések állapotát, elismerik, hogy a XVII. században megfeleltek az akkori szükségeknek, a fizetés elég tisztességes volt, de azt is bizonyosnak állítják, hogy ha a collegium anyagi helyzete engedte volna, már Apafi Mihály is több fizetést rendelt volna a professoroknak.

Számba véve azt, hogy azóta a pénz értéke alább szállott; az élelemre és ruházatra valók úgy megdrágultak, hogy a mit Apafi idejében egy frton meg lehetett szerezni, most három-négy annyit kell érette adni; hogy a eseléd bére is ily arányban növekedett, hogy a collegium tisztjei ma háromszor is nagyobb fizetést kapnak, mint Apafi fejedelem idejében: eljöttek látják az időt, hogy maguk is sürgessék a fizetésjavítást. Eddig nem tették, sőt némely sportulákról, melyeket rendre, mint igazgatók élveztek, önként lemondván, sokkal kisebb fizetésűekké váltak, mint a fejedelmek alatt, a collegium legnagyobb szegénysége idején. Diesekedés nélkül állítják, hogy lemondásukkal, takarékoskodásukkal hozzájárultak a collegium jövedelmei gyarapításához. Jó lélekkel mondják, hogy fizetésük még azokra nézve is szűkös, kiknek nincs nagy családjuk.

E fölterjesztés a gondnokok véleményeivel került a főconsistorium elé. Nalácz József br. inspector curator azt jegyezte meg, hogy az első professoroknak, kik idegen (exoticus) emberek voltak, azért adtak oly nagy fizetést, mert különben nem jöttek volna el ilyen messzire és olyan országba, mely szüntelen revolútiók színhelye volt. Az sem fogadható el, hogy az élelmi szerek akkor olcsóbbak voltak, mint most. Ezeknek árát egy jó esztendő leszállíthatja; de a könyvek s egyebek olcsóbbak mint régen. Egyébként, ha a dajkának jobb az élelme, bizonyosan jobban táplálódik a csecsemő is; tehát, hogy a nevelők a szükségnek semminemű szorongatásával ne küzködjenek s más keresetre ne szorúljanak, a kérelmező magyar professorok fizetését kétszáz magyar frttal lehet szaporítani. Azért is jó lesz, hogy a professorok serkentsék az ifjúságot e pályára; hogy több közül eshessék majd választás.

Bethlen Gergely gr. teljesen elfogadta e megjegyzéseket. A gondnokok felfogása elég rideg, de enyhítették a kíséző íratban, melyben kijelentették, hogy az említett okokon kívül azért is megadandó a fizetésjavítás, mert a mostani professorok szorgalmatosságukért is különös jutalmat érdemelnek.

A főconsistorium méltányolta ugyan a professorok szorgalmát, de fejenként csak 100—100 mfrttal emelte föl évi fizetésüket 1804. szept. 1-től számítva.¹

¹ 185—1804. főcons. lt. sz.